

Begrijpelijke taal en juridisch correcte taal samen op één kussen? De duivel zit in de details

Mr. dr. D.A. Verburg*

‘Maar zoals het voor iemand met bouwplannen niet voldoende is stenen, hout en ander voor dat werk nuttig materiaal bijeen te brengen, als er geen handige vakman wordt ingehuurd om ze op een ordelijke manier op hun plaats te leggen, zo zal bij het spreken een voorraad gegevens, hoe overvloedig ook, nooit meer dan een onoverzichtelijk opgestapelde massa opleveren, tenzij een zelfde ordening ze systematisch rangschikt en in een samenhangend betoog verankert.’

Quintilianus¹

1. Inleiding en horizon²

1.1. Inleiding

Als je pleit voor begrijpelijke taal in een juridische context, tref je regelmatig de collega-jurist die zegt: ‘Dat kan niet, want daarmee verlies je aan juridische precisie, die nu juist zo essentieel is voor juridische teksten.’ Het klinkt als een bezweringsformule en dat is het volgens mij ook.

Juist daarom neem ik in dit artikel als onderzoeksvraag: is het mogelijk juridische teksten correct in begrijpelijke taal te schrijven?³

Zelf geloof ik helemaal niet in de schijnbare spanning tussen begrijpelijkheid en juridische correctheid. Wel neem ik serieus dat veel collega’s bang zijn dat het niet samengaat. En dat kan ik proberen weg te duwen naar ‘de collega’s’, maar natuurlijk is het ook voor mijzelf niet altijd automatisch. We twijfelen soms of we nog wel genoeg houvast hebben ‘als alles anders moet’. We weten niet of het wel aansluit bij onze vaardigheden. We zijn al helemaal bang dat we totaal geen tijd hebben voor dit soort dingen. Als ik zeg ‘we’ denk ik in de eerste plaats aan de rechtspraak.⁴

Dit artikel heeft de volgende opbouw. In paragraaf 2 komt aan de orde wat ‘begrijpelijke taal’ is. In paragraaf 3 komt de onderzoekstechnische vraag aan de orde waarom de onderzoeksvraag zich zo slecht laat beantwoorden. In paragraaf 4 zal ik bespreken dat de onderzoeksvraag op een onjuiste vooronderstelling berust. In paragraaf 5 bespreek ik een aantal instrumenten en ingrepen om teksten begrijpelijker te maken. Aan de hand daarvan leg ik de relatie met juridische precisie. In paragraaf 6 bespreek ik

de losse eindjes in het breiwerk: van welke vragen kan ik overzien dat ik het antwoord nog niet heb? In paragraaf 7 volgen enige conclusies.

Ziet u er tegenop om zo’n lang artikel te lezen én bent u al overtuigd van het belang van begrijpelijke taal? Schakel gelijk door naar paragraaf 5 als u meer wilt weten over de manier waarop u dat kan doen. Wilt u juist meer inzicht in de wetenschappelijke bevindingen over dit onderwerp? Kies voor paragrafen 2 tot en met 4.

Doel van dit artikel is zo veel mogelijk lezers van rechterlijke uitspraken binnenboord te houden of te halen. Bepaalde juridische termen bijvoorbeeld staan centraal voor het begrippenkader. Dus natuurlijk moeten we die nog steeds gebruiken. Maar vervolgens een uitleg van zo’n juridische term geven als die niet aansluit bij het algemene

* André Verburg is staatsraad bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en lid van de stuurgroep van het Netwerk Begrijpelijke Overheid. Samen met Mascha Furth, Geerke van der Bruggen en Janneke Valbracht geeft hij regelmatig trainingen, presentaties en workshops over begrijpelijke taal aan gerechten en bestuursorganen.

1.M.F. Quintilianus, *De opleiding tot redenaar* (vert. P. Gerbrandy), Groningen: Historische Uitgeverij 2001, p. 342.
2. Omdat er zo veel perspectieven op dit onderwerp mogelijk zijn, vroeg ik gedurende mijn (lange) schrijfproces aan dit artikel telkens weer andere mensen met elk hun eigen achtergrond en expertise om commentaar. Ik dank Hilke Grootelaar, Geerke van der Bruggen, Carola Kruijswijk, Lex Michiels, Henk Pander Maat, Michiel Tjepkema en Mascha Furth voor hun geweldig commentaar op eerdere versies van dit artikel.
3. Ik zeg nu vast dat in dit artikel veel aandacht zal uitgaan naar de logische vervolgvraag: begrijpelijk voor wie dan?
4. Maar ik heb een grotere doelgroep, zie subparagraaf 2.1.

spraakgebruik, ja dat moeten we ook doen.⁵ De bedoeling is niet dat de juridische tekst wisselt van kleur, maar dat die tekst veelkleuriger wordt.⁶ Die veelkleurigheid heeft te maken met de verschillende lezersgroepen die we met een juridische tekst moeten bedienen en de verschillende doelen waarmee die lezers een juridische tekst tot zich proberen te nemen. Niet een andere lezer, maar meer lezers.

1.2. Horizon

Wil u weten wat de horizon is waar we naartoe werken? Lees dan hieronder door voor de samenvattingen van het hele artikel. Wil u eerst de argumenten en dan pas de conclusies? Ga dan door naar paragraaf 2.

Eerst stel ik in paragraaf 2 vast dat begrijpelijkheid geen eigenschap van een tekst is, maar een relatie tussen lezer en tekst, waarbij er ook een relatie is met de zender, en waarbij ook de lees- of gebruikersdoelen een rol spelen. Dat leidt naar een pragmatische definitie van wat een juridische tekst in begrijpelijke taal is, namelijk een tekst die is geschreven op zo'n manier dat hij ook voor niet-juristen goed te volgen is.

Dat zal vervolgens worden verdiept door te kijken wat 'goed kunnen volgen' inhoudt. Het kan zijn dat je een tekst bij lezing begrijpt, maar dat je nog ver weg bent van het kunnen navertellen van de redenering. Dan score je positief op leesbaarheid. Als we willen dat mensen echt toegang tot het recht en de rechter hebben, is van belang dat juridische teksten niet alleen scoren op die leesbaarheid, maar ook op tekstbegrip. Als we daar eenmaal zijn, kan de lezer puur op representatieniveau zitten (kunnen volgen wat de rechter met de uitspraak wilde uitdrukken) en kan de lezer op doelniveau zitten (met de uitspraak het doel kunnen bereiken dat hij met het bestuderen van die uitspraak heeft). De spiegelbeeldige vraag is daarbij wat de schrijver, de rechter of vaak de griffier, zich als doel stelde. De rechter kan hier meer aanbodgedreven of meer vraaggedreven zijn. In de huidige tijd zie je dat de rechter meer en meer vraaggedreven wordt: de rechter probeert een uitspraak te schrijven waarmee zo veel mogelijk lezers hun doelen kunnen bereiken.

Als de vraag 'is het mogelijk juridische teksten correct in begrijpelijke taal te schrijven?' opkomt, duidt dat op een aanbodgedreven perspectief. Die vraag gaat waarschijnlijk niet echt over de mogelijkheid juridisch correct te schrijven in begrijpelijke taal, maar meer over de zorg en twijfel onder mensen in de juridische praktijk: kunnen wij dit wel? In de tweede plaats zie je hier een 'eigendoms-kwestie': van wie is de rechtspraak eigenlijk?

Vervolgens gaat het zoals gezegd in paragraaf 3 over de onderzoekstechnische vraag of het wel goed valt te onderzoeken of juridische correctheid en begrijpelijke taal samengaan. Conclusie is hier dat eigenlijk alleen een afgeleide vraag ('is deze hertaling van een uitspraak zoals die is gedaan, juridisch adequaat?') zich laat onderzoeken. Twee onderzoeken uit de Nederlandse onderzoeksprak-

tijk worden hier besproken. De uitkomsten daarvan stemmen, na enige analyse, optimistisch.

In paragraaf 4 leg ik de jurist nog meer het vuur na aan de schenen, door te zeggen dat de vooronderstelling in de onderzoeksvraag, namelijk dat juridische taal zo precies is, op zichzelf al niet klopt. Ik bespreek daar drie vaagheden in de juridische taal.

In paragraaf 5 bespreek ik veertien ingrepen die taaltrainers vaak aanbevelen om een professionaltekst om te bouwen naar een tekst die ook voor mensen van buiten die professie begrijpelijk is. Een enkele, zoals de dubbele ontkenning,⁷ komt op het randje van de spanning tussen juridische juistheid en begrijpelijke taal, maar blijft ook buiten de gevarenzone. En verreweg de meeste hebben helemaal niets te maken met juridische precisie.

De losse eindjes komen aan bod in paragraaf 6. De gedachte dat als de minst ingevoerde lezer het begrijpt, de beter ingevoerde lezer het ook begrijpt is te optimistisch. De echte uitdaging ligt bij een discussie over de schrijversdoelen van de rechter: aan welke gebruikersdoelen van lezers wil zij eigenlijk tegemoetkomen? Op dat laatste punt ligt de grootste uitdaging: wat stelt de rechter zich de komende tijd als doel? Wat is de verhouding met de kernwaarden van de rechtspraak?

2. Waar hebben we het over als we 'begrijpelijke taal' zeggen?

2.1. Inleiding

Hierboven schreef ik 'juridische teksten' en dat is heel ruim. Hieronder zal ik het bijna alleen hebben over rechterlijke uitspraken en daarbinnen vaak weer bestuursrechtelijke uitspraken. Dat heeft te maken met beschikbare onderzoeksliteratuur en met mijn eigen ervaring in de rechtspraak. Maar wat ik zeg, durf ik voor alle juridische teksten te zeggen: wetten, besluiten, contracten, notariële akten, enz. Die afbakening was gemakkelijk, nu komt de zware klus.

Als we proberen 'begrijpelijke taal' te definiëren, blijken we namelijk al heel snel allerlei achterliggende en onderliggende concepten te moeten bespreken. In plaats van de lezer deelgenoot te maken van het zwoegende zoekproces dat ik de afgelopen jaren heb doorgemaakt, presenteer ik hieronder al vrij snel de pragmatische definitie waarop ik uiteindelijk ben gekomen, om er daarna wat meer reliëf aan te geven door een bespreking van vragen als: welke doelen hebben mensen met het lezen of het schrijven van juridische teksten en 'van wie' is de rechtspraak eigenlijk? Met die bespreking denk ik meer context te geven aan de onderzoeksvraag.

2.2. Begrijpelijkheid als relatie

Taaltrainers hebben in mijn ervaring een behoorlijk eenduidig arsenaal aan ingrepen waardoor een (juridische) tekst beter leesbaar wordt voor leken.⁸ Maar dat is nog wat anders dan het definiëren van begrijpelijke taal. Die term lijkt uit te drukken dat 'begrijpelijkheid' een eigen-

5. Zo ook F.C.M.A. Michiels, *De taal van het bestuursrecht. Een pleidooi voor verstaanbaarheid* (afscheidsrede Tilburg), Den Haag: Boom juridisch 2017 (Michiels 2017), p. 15-17 en 30-38.

6. Vergelijk subparagrafen 5.2.1 en 5.2.3.

7. Zie subparagraaf 5.3.6.

8. Zie paragraaf 5.

schap van de taaluiting is, maar een kort moment van reflectie is genoeg voor het besef dat begrijpelijkheid van communicatie steeds een relatie is, in ieder geval tussen de taaluiting (de uitspraak) en de ontvanger (de lezer, bijvoorbeeld de niet juridisch geschoolde eiser in een procedure). En die taaluiting komt ook niet uit de lucht vallen, dus er is nog een derde speler: de zender, de opsteller van de tekst. Die zender kan niet in zijn eentje de begrijpelijkheid bepalen natuurlijk, maar hij speelt wel een belangrijke rol bij de vraag of er congruentie is tussen wat hij als schrijver zich ten doel stelt enerzijds en wat de lezer zich ten doel stelt bij het lezen van de tekst.⁹ Over gebruikersdoelen volgt hierna een uitgebreide behandeling. Het wel of niet ‘werken’ van de communicatie is steeds relationeel.

2.3. Een pragmatische definitie van ‘begrijpelijke taal’
Uiteindelijk denk ik dat een echt goede taal voor juridische teksten er een is waarbij alle lezers (het publiek, partijen, journalisten, juristen met algemene kennis, juristen die op dit terrein gespecialiseerd zijn, enz.) zich senang voelen: het doel waarmee zij de tekst gingen lezen, wordt bereikt. Omdat ik in dit artikel de scherpe randjes van de verhouding tussen juridische precisie en begrijpelijkheid zoek, focus ik in mijn omschrijving van begrijpelijke taal op de niet-juristen (hoewel ook dat natuurlijk een regenboog aan deelgroepen is). De voorlopige gedachte daarbij is dat als de minst ingevoerde het kan volgen, andere lezers het ook kunnen volgen.

Een juridische tekst in begrijpelijke taal is in dit artikel daarom niet meer dan een juridische tekst ‘die is geschreven op zo’n manier dat hij ook voor niet-juristen goed te volgen is’. Met die term ‘goed te volgen’ stel ik nog even uit of het gaat om ‘leesbaarheid’ (ik snap wat ik lees) of ‘tekstbegrip’ (ik snap wat het betekent, hoe de redenering van de rechter in elkaar zit).¹⁰ Een juridische tekst in juridische taal is in dit artikel dan ook een tekst ‘die is geschreven op zo’n manier dat hij alleen voor (gespecialiseerde) juristen goed te volgen is’. Ik zou dat ook Legalees kunnen noemen.

Vanwege die moeilijkheid om te definiëren wat begrijpelijke taal is, is het logisch dat veel mensen de neiging

hebben om de indeling in niveaus A1 tot en met C2, het Gemeenschappelijk Europees referentiekader van de Raad van Europa,¹¹ te omarmen (‘we moeten op B1-niveau schrijven’). Als je zo’n handig lijstje ziet, is het bijna onweerstaanbaar. Toch ben ik er niet voor. In de eerste plaats verkoop je volgens mij een illusie als je zegt dat alle juridische teksten op B1-niveau geschreven kunnen worden. Dit is een omschrijving van dat niveau: ‘Je kunt teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit zeer frequente, dagelijkse of aan werk gerelateerde taal. Je kunt de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.’¹² Niet haalbaar voor uitspraken dus. Die indeling is in de tweede plaats niet ontworpen om iets over teksten te zeggen, maar alleen over het taalniveau van mensen, zodat je bijvoorbeeld hun opleidingsbehoefte kan bepalen. Die omkering¹³ leidt vaak tot versimpelde spelregels, zoals ‘vermijd lange zinnen’. Er is vaak helemaal niets mis met lange zinnen,¹⁴ zolang lezers maar vanaf het eerste tot en met het laatste woord worden meegenomen op de reis die zij moeten afleggen.¹⁵ In de derde plaats suggereert het precisie die niet wordt waargemaakt; verschillende instrumenten die alle claimen op B1-niveau te scoren, geven strijdige adviezen.¹⁶

2.4. Een verdieping: wanneer kan je een tekst ‘goed volgen’?

Voor de meeste juristen zijn we er nu wel met het omschrijven van begrijpelijkheid, maar neerlandici kunnen een verdieping aanbrenge die ook voor ons als juristen nuttig is.

De brug tussen juristen en neerlandici bij dit onderwerp is ‘toegankelijkheid’.¹⁷ Juristen hebben, alleen al door artikel 6 EVRM, de toegang tot de rechter hoog in het vaandel en begrijpen ook dat het kunnen begrijpen wat de rechter beslist, óók te maken heeft met reële toegang tot de rechter. Neerlandici houden zich bezig met toegankelijkheid van teksten van professionals voor (vooral) diegenen die niet behoren tot die professie. Ik werp dit op, omdat de vraag die ik centraal heb gesteld in dit artikel, een typische juristenvraag is. Als je het vergelijkt met de vragen waarmee neerlandici zich bezighouden bij deze

9. Zie over de relaties tussen zender-boodschap-ontvanger: F. Schulz von Thun, *Hoe bedoelt u? Een psychologische analyse van menselijke communicatie*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2010 (3e druk) in de vertaling van de Vakgroep Toegepaste Taalkunde van de Universiteit Twente (1982); oorspronkelijk ‘Psychologische Vorgänge in der zwischen-menschlichen Kommunikation’, in: B. Fittkau, H.M. Müller-Wolf & F. Schulz von Thun, *Kommunizieren lernen (und unlernen)*, Braunschweig: Georg Westermann Verlag 1977, p. 9-100.

10. Zie daarover C. de Poot, M. Verkuyl en M. Malsch, ‘Leesbaarheid maakt gebrek aan kennis zichtbaar. Over de begrijpelijkheid van schriftelijke vonnissen’, in: M. Malsch & N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007, p. 49-61, in het bijzonder p. 50-55 (De Poot, Verkuyl en Malsch 2007). Zie ook M. Malsch, *Het recht is te belangrijk om aan juristen over te laten* (oratie Heerlen), 2019, p. 25-27.

11. De CEF of CEFR, Common European Framework (of Reference)). Zie voor een korte blik op het onderwerp: nl.wikipedia.org/wiki/Gemeenschappelijk_Europees_referentiekader.

12. Definitie van het Taal- & Trainingscentrum van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

13. Van een methode om iemands taalniveau vast te stellen naar een methode om de begrijpelijkheid van een tekst vast te stellen.

14. Zie hierover ook subparagraaf 5.3.1.

15. Ontleend aan wat ik eerder schreef: A. Verburg, ‘De rechter tussen straattaal en jargon: op weg naar begrijpelijke uitspraken’, *AA* 2018, afl. 2, p. 171 (Verburg 2018). Vergelijk C. Jansen, ‘Taalniveau B1: de nieuwste kleren van de keizer’, *Onze Taal* februari/maart 2013, 82/2, p. 56-57. Ook te vinden op: careljansen.nl/Publications/cj_in_ot_over_taalniveau-b1.pdf.

16. Zie ook R. Kraf, L. Lentz & H. Pander Maat, ‘Drie Nederlandse instrumenten voor het automatisch voorspellen van begrijpelijkheid. Een klein consumentenonderzoek’, *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (33) 2011, afl. 3, p. 249-265, en G. van der Bruggen, ‘Klare taal in uitspraken. Meer dan stijl alleen.’, *NJB* 2020/1808, afl. 28, p. 2024-2036 (Van der Bruggen 2020), m.n. paragraaf 5.

17. Zie (al in de titel) T. Ensink & J. Nolta, ‘De toegankelijkheid van rechtspraak. Het Chabot-arrest herschreven’, *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (20) 1998, afl. 3 (Ensink & Nolta 1998), p. 193-216.

materie, beschikken die over een kleurrijker palet. Juristen focussen van oudsher op de vraag: krijgt de schrijver (rechter) de redenering waarom zij tot deze beslissing is gekomen over bij de lezer?¹⁸ De vraag of je een uitspraak kunt schrijven in begrijpelijke taal met behoud van juridische precisie is een subvraag hiervan. Dat is eigenlijk (als ik even leentjebuur speel bij economische terminologie) een nogal aanbodgedreven criterium voor toegankelijkheid. Neerlandici kijken niet alleen naar de schrijversdoelen, maar ook naar gebruikersdoelen van lezers. Bij uitspraken van (hoogste) rechters zijn er steeds heel veel verschillende lezersgroepen. Partijen in de zaak zelf lezen de uitspraak met de vraag: krijg ik gelijk? Partijen in andere zaken lezen diezelfde uitspraak met de vraag: wat betekent dit oordeel voor mijn zaak? Journalisten lezen de uitspraak met de vraag: zit hier een (spannend) nieuwsbericht in en hoe vertel ik dat mijn publiek? Andere rechters lezen die uitspraak met de vraag: wat betekent dit voor mijn zaken en voor mijn kennis van dit vakgebied? Wetenschappers lezen de uitspraak met de vraag: wat betekent dit voor mijn college van volgende week en voor mijn kennis van dit vakgebied?¹⁹ Al deze lezers zullen de uitspraak lezen en zich afvragen of hun doel na lezing bereikt is. Als je als schrijver van een tekst er energie in steekt om de doelen van zo veel mogelijk lezers binnen handbereik te brengen, is dat (in diezelfde economische terminologie) meer een vraaggedreven criterium voor toegankelijkheid. Hiervoor gaf ik een paar voorbeelden van lezersdoelen die ik mij kan voorstellen. Als de rechtspraak echt wil investeren in begrijpelijke taal, is de eerste vraag volgens mij: wat willen lezers bereiken met het lezen van onze uitspraken en wat kunnen wij doen om die lezersdoelen te helpen bereiken?²⁰

De afgelopen jaren zie je meer en meer rechters die niet alleen die aanbodgedreven kant bedrijven, maar meer oog hebben voor die vraaggedreven kant: als voorbeelden noem ik de Hoge Raad die in het *Urgenda*-arrest zelf een samenvatting opneemt,²¹ de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State die pilotuitspraken doet waarin breder dan in het concrete geval wordt verteld hoe zij tegen de materie aankijkt,²² en de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak die overzichtsuitspraken doen.²³ De term ‘maatschappelijk effectieve rechtspraak’²⁴ die je

nu veel hoort, is in dit verband veelzeggend. En omgekeerd, gedachten die in de rechtspraak in de jaren 90 nog regelmatig in de wandelgangen werden uitgesproken, namelijk dat de ander maar beter zijn best moest doen om ‘onze uitspraken’ te begrijpen,²⁵ zijn nu echt ondenkbaar.

Dat onderscheid tussen ‘aanbodgedreven’ en ‘vraaggedreven’ kan je ook vertellen aan de hand van verschillende vormen van congruentie, zoals Pander Maat die bespreekt. Pander Maat is de wetenschapper die zich al meer dan dertig jaar bezighoudt met de manier waarop professionals leken proberen te bereiken. Als de lezer via de kennis die hij al heeft, snapt hoe de rechter tot haar beslissing is gekomen, hoe de redenering in elkaar steekt, hoe de rechter verantwoording van haar beslissing heeft afgelegd, is er congruentie op representatieniveau. Dat is primair waar juristen aan denken als zij de vraag opwerpen die centraal staat in dit artikel: kan je schrijven in begrijpelijke taal met behoud van juridische precisie? Dat is dus: hoe krijg ik mijn boodschap goed over? Congruentie op het niveau van doelhandelingen heb je pas als er een redelijke overeenkomst is tussen wat de schrijver van de tekst wil bereiken en wat de lezer ermee wil doen.²⁶

We zijn in deze paragraaf dus bij het onderwerp toegankelijkheid van juridische teksten gegaan

- van leesbaarheid (ik snap wat ik lees, maar vraag me niet het na te vertellen),
- via tekstbegrip/congruentie op representatieniveau (ik snap welke redenering de rechter heeft gevolgd om tot haar beslissing te komen en ik snap dat tegen de achtergrond van dingen die ik al wist),
- naar tekstbegrip/congruentie op het niveau van doelhandelingen (als hiervoor²⁷ + de rechter heeft het zo uitgelegd dat ik de uitspraak kan gebruiken voor het doel dat ik ermee heb).

Dit alles vertel ik vanwege de volgende constatering. De rechtspraak heeft de afgelopen jaren meer en meer oog gekregen voor het gebruikersperspectief, voor de verschillende lezersgroepen, voor de vraaggedreven kant van de zaak. Maar als het gaat om begrijpelijke taal, komt toch telkens weer deze ene aanbodgedreven vraag op: krijgt de lezer wel de juiste gedachtegang van de rechter aange-

18. Vergelijk C.J. Enschedé, *Motivering en motief*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1959; zie hierover ook De Poot, Verkuyl en Malsch 2007, p. 49. De drie functies van de motivering van de uitspraak die worden ontleend aan Enschedé zijn inscherping (goed beredeneerd een beslissing nemen), explicatie (uitleg naar de buitenwereld) en controle (verantwoording afleggen).

19. Wat ik hier noem zijn *voorbeelden* van gebruikersdoelen waarmee verschillende groepen een tekst benaderen. De functionele analyse is hiermee bepaald niet volledig uitgedacht. Zie ook Verburg 2018, p. 171, en Van der Bruggen 2020.

20. Zie ook subparagraaf 6.3.

21. HR 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006; je ziet hier al dat de Hoge Raad goed oog heeft voor die verschillende lezersgroepen, door de zin ‘Deze samenvatting komt niet in de plaats van de motivering van deze uitspraak en vormt geen volledige weergave van het oordeel van de Hoge Raad.’

22. Zie bijvoorbeeld ABRvS 4 juli 2018, ECLI:NL:RVS:2018:2168, o.a. ovw. 1.1.

23. Bijvoorbeeld HR 17 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:558 over de redelijke termijn en ABRvS 3 april 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1060 over de verkorte motivering in het vreemdelingenrecht.

24. Zie R.C. Hartendorp, *Naar m(e)er rechtspraak?* (oratie Leiden), 2020.

25. Ik noem er twee die ik mij herinner uit die jaren: ‘Dan moet die journalist zich maar meer verdiepen in het juridische discours.’ en ‘Misschien dat die burger er dan nog wat van opsteekt.’

26. H.L.W. Pander Maat, ‘Leestaken in beroepssituaties’, *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (12) 1990, afl. 3, p. 161-179 (Pander Maat 1990). Zie ook Ensink & Nolta 1998, p. 194-196 en De Poot, Verkuyl en Malsch 2007, p. 52. Dit denken is dus in de jaren 90 ontwikkeld. Om te zien dat het ook nu nog het relevante kader is, zie: J. Karremans & R. van Enschoot (red.), *Tekstanalyse. Methoden en toepassingen*, Assen: Koninklijke Van Gorcum B.V. 2018, p. 1-40.

27. Pander Maat 1990, p. 167: ‘De representatie is niet altijd een voldoende voorwaarde voor het uitvoeren van de doelhandeling, maar wel een noodzakelijke.’

boden? Ofwel een variant op de onderzoeksvraag van dit artikel: is het nog wel van dezelfde juridische precisie als we de uitspraak schrijven in begrijpelijke taal?

Ik hecht eraan hiermee te laten zien dat de onderzoeksvraag van dit artikel dus een beperkte vraag is (de vraag of de bedoeling van de rechter overkomt, zonder aandacht voor de vraag of de uitspraak doet wat zij voor de lezer zou moeten doen). In de tweede plaats vind ik belangrijk dat deze vraag duidt op een zorg en twijfel van veel mensen in de rechtspraak (kunnen we ons vak blijven uitoefenen zoals we dat gewend zijn, kunnen we onze beroepswaarden behouden, kunnen we elkaar als vakgenoten blijven verstaan?). Als ik dan helemaal door dit artikel heen kijk naar de horizon, dan denk ik dat deze zorg en twijfel het gespreksonderwerp moeten zijn om het binnen de rechtspraak over te hebben. In mijn ogen hebben juridische precisie en begrijpelijke taal helemaal niet zo veel met elkaar te maken, laat staan dat ze met elkaar zouden concurreren, maar het feit dat die vraag opkomt onder juristen duidt uiteindelijk op een zorg en twijfel of 'ons vak' nog voldoende van 'ons' is om het te herkennen als ons vak.

Daarmee zijn we in dit artikel nog maar één inhoudelijke paragraaf onderweg en moeten we al constateren dat de onderzoeksvraag van dit artikel in de eerste plaats eigenlijk duidt op een kwestie van zorg en twijfel onder mensen in de juridische praktijk en in de tweede plaats over een 'eigendoms kwestie' gaat: van wie is de rechtspraak eigenlijk? Gaat het om het overbrengen van de bedoeling van de rechtspraak op andere mensen (aanbodperspectief) of ook om het doel dat anderen dan de rechters met die uitspraken willen bereiken (vraagperspectief)?

3. Onderzoeksproblemen bij de vraag of juridische precisie en begrijpelijke taal samengaan

3.1. Inleiding

Kan juridische precisie worden behouden als je in begrijpelijke taal schrijft? Om vast te stellen of de overwegingen van de rechter zoals zij die heeft gebruikt in begrijpelijke taal dezelfde precisie hebben als de overwegingen in juridische taal, moet je een bovenpositie ten opzichte van de rechter innemen. Dat kan theoretisch met twee technieken. Die komen hieronder aan bod. Daaronder volgt de enige variant die (wel) kan werken. En dan komen de beperkte onderzoeksresultaten die we op dit punt hebben.

3.2. Plato's grot en de bovenmeester²⁸

Je zou als het ware een derde – 'objectieve' – versie van een uitspraak in deze ene zaak moeten hebben waaraan je de oorspronkelijke overwegingen in juridische taal en de overwegingen in begrijpelijke taal beide kan meten om dan vast te stellen dat ze hetzelfde betekenen. Pas dan kan je als onderzoeker zeggen dat de begrijpelijke-taal-overwegingen de vereiste juridische precisie behouden.

Zo'n objectieve oerversie is er natuurlijk niet. Exit aanpak één.

Als alternatieve aanpak kan je proberen vast te stellen of de rechter het 'goed gedaan' heeft. Je moet dan dus een bovenmeester van de rechter worden. Nou werk ik al een ruime 25 jaar in de bestuursrechtspraak en houd ik mij ongeveer even lang bezig met begrijpelijke taal, maar ik zou toch huiverig zijn om mijn collega-bestuursrechters de maat te nemen door te proberen vast te stellen of hun begrijpelijke-taaloverwegingen de juridische precisie raken van de klassieke equivalenten. Nog daargelaten dat ik die klassieke equivalenten niet aangeleverd krijg als ik een uitspraak in begrijpelijke taal bestudeer. En dat gaat voor mij nog harder tellen als het gaat om civiel recht of strafrecht. Exit aanpak twee.

3.3. De enige aanpak die kan werken, en zijn haperingen

Met een variant op die laatste aanpak is nog wel wat aan onderzoeksresultaten gescoord. Je neemt een bestaande uitspraak, je probeert die te hertalen naar begrijpelijke taal en vervolgens vraag je juridische professionals van dat deelgebied of de hertaling 'gelukt' is. Let wel: je neemt dan dus niet een uitspraak in begrijpelijke taal zoals die werkelijk is gedaan, maar je neemt juist een 'ouderwetse' uitspraak zoals die is gedaan, je doet een poging die te hertalen en je onderzoekt of beide dezelfde lading dekken. Dan beschik je als onderzoeker dus over twee versies, de originele en de herschreven variant. Dat lijkt een vrij zekere meetmethode, maar er zijn twee vormen van onderzoeksrui die je hier kunt verwachten en nog een derde versturende factor. Ik noem die eerste twee onderzoeksrui, omdat ze in de weg kunnen staan aan correct meten wat je wilt meten. Die derde factor gaat niet over wel of niet goed meten, maar over de vraag wát je met die meting in de hand kunt zeggen over de grotere werkelijkheid.

De eerste vorm van onderzoeksrui is die van de professionele (on)zekerheid en (gebrek aan) herkenbaarheid. Als ik als rechter een overweging zie in een vorm die ik al jaren ken, zal ik zonder meer bevestigen dat die juist is; zie ik diezelfde overweging in hertaalde vorm, ga ik twijfelen.

De tweede vorm van onderzoeksrui is die van de weerstand tegen verandering. Iedereen die in een organisatie werkt waar ooit een verandertraject werd ingezet, kent dit verschijnsel: de werknemer die zegt 'dat werkt misschien wel in andere organisaties, maar niet bij ons'. Dat betekent doorgaans alleen maar dat iemand de verandering niet lust. Daarnaast is er de zorg of het allemaal wel wat oplevert. De werknemer beschouwt dát als onzeker, terwijl het zeker is dat het (in elk geval in het begin) meer tijd kost. Zoals gezegd²⁹ over de zorg en twijfel: dan moeten we het dus daarover hebben.

Er is nog een derde versturende factor en die heeft te maken met de kwaliteit van de hertaling. Je meet hier niet echt of het mogelijk is juridische precisie te behouden in

28. Deze subparagraaf heeft een kop waarmee ik spanning creëer: breng ik wel in praktijk wat ik predik? Zie subparagraaf 5.4.2 over heldere kopjes. De verwijzing naar Plato's grot is voor veel lezers misschien helemaal niet duidelijk. Plato zag waarneming van feiten als volgt: je zit in een grot, vastgebonden, en je kan alleen kijken naar de tegenoverliggende wand. Daarop zie je schaduwen van dingen die buiten de grot plaatsvinden, verlicht door een groot vuur. Die schaduwen zijn bij Plato de feiten in de wereld om ons heen. De bron van die schaduwen zijn de Ideeën, de übervorm van iets. Ik kan een appel herkennen als appel, omdat die appel een afspiegeling is van de Idee 'appel'.

29. Zie subparagraaf 2.4.

‘een’ hertaling, maar je meet de kwaliteit van die specifieke hertaling die in dit geval is onderzocht. Natuurlijk is dat laatste inherent aan empirisch onderzoek: inductief probeert men uit een verzameling van specifieke bevindingen algemene regels te destilleren. Maar omdat het moeilijk definieerbaar is wat begrijpelijke taal is, ook vanwege de verschillen tussen de lezers, is dus ook moeilijk te generaliseren hoe de onderzoeksresultaten op grond van deze ene hertaling in verband staan tot de algemene (on)mogelijkheid rechterlijke uitspraken in begrijpelijke taal te schrijven. Daar liggen vragen onder als (a) is dit een te ingrijpende hertaling, (b) is dit een te weinig ingrijpende hertaling en (c) heeft de hertaler wel genoeg zijn best gedaan precies te hertalen? Als voor een onderzoek een concrete uitspraak is hertaald in begrijpelijke taal en uit die hertaling bepaalde onderzoeksresultaten voortvloeien, dan is het dus moeilijk om conclusies te trekken over begrijpelijke taal die verder strekken dan conclusies over de kwaliteit van deze ene hertaling in dit onderzoek.³⁰

3.4. Enige onderzoeksresultaten

Hoe dan ook, we hebben met zo’n onderzoeksmethode uit subparagraaf 3.3 wel een schaars aantal interessante onderzoeksresultaten waarbij onderzoekers proberen te beoordelen of de herschreven variant juridisch correct is.³¹

Het onderzoek van Ensink en Nolta gaat over de *Chabot*-zaak.³² Het oorspronkelijke arrest van de Hoge Raad werd herschreven volgens bekende regels³³ en de onderzoeksgroepen waren (a) niet-hoogopgeleiden/niet-juristen, (b) hoogopgeleiden/niet-juristen en (c) strafrechtjuristen van wie sommige ook expertise in het relevante deelvakgebied hadden. In deze subparagraaf gaat het om die laatste groep (tien juristen): vond die de hertaling adequaat? Zes van de tien juristen die de herschreven en originele variant van het arrest lazen, vonden dat die herschrijving niet als vervanging kon dienen voor het origineel.³⁴ Als zes van de tien strafrechtjuristen een herschrijving niet adequaat vinden, dan denk je toch dat het einde verhaal is. Maar er valt meer over te zeggen. Twee van de zes vonden dat er iets ontbrak in de hertaling, terwijl dat ook helemaal niet in het origineel van de Hoge

Raad stond.³⁵ Als je vindt dat een herschreven versie niet adequaat is op basis van eisen waaraan het originele arrest zoals dat werkelijk is uitgesproken ook niet voldeed, dan wijst dat op een heel ander verschijnsel dan juridische adequaatheid: als je een tekst leest in een vorm die je niet gewend bent, voel je eerder bevreemding dan wanneer je zo’n tekst leest in een vorm die je gewend bent.³⁶ Dat is een belangrijk punt, zeker, maar het gaat niet over juridische juistheid. Ook blijkt uit dit onderzoek dat de juristen al bij één ‘fout’ in de hertaling oordeelden dat die hertaling niet adequaat was.³⁷ Daar sta ik op zichzelf achter: een begrijpelijke-taalhertaling moet volledig juist zijn. Maar bij één fout ben ik wat minder ongerust over de haalbaarheid van zo’n hertaling dan bij zeven fouten. Ten slotte volgt uit dit onderzoek dat juristen met verreweg de meeste herschrijvingrepen geen enkele moeite hadden.³⁸ Dus bij nadere beschouwing zie je vooral bronnen voor optimisme over de hertaalbaarheid. Ten slotte valt hierover te zeggen dat de tien juristen de twee uitspraken duidelijk gepresenteerd kregen als één versie van de autoriteit, de Hoge Raad, en één versie die door ‘onbevoegden’ was hertaald.³⁹ Dat lokt de kritiek op de herschreven versie al bijna uit.⁴⁰

Het onderzoek van De Poot, Verkuyl en Malsch zet naast leesbaarheid in op tekstbegrip:⁴¹ konden lezers ook achteraf zeggen hoe de redenering in elkaar stak, welk element van de redenering bijvoorbeeld bij welke rechtsvraag hoorde?⁴² Dit onderzoek liet zien dat juristen de herschreven versies even begrijpelijk vonden als het origineel en niet-juristen, vooral de academici onder hen, juist veel baat hadden bij de herschrijvingen. Dat is niet zo verbazingwekkend. Opvallend in dit onderzoek is wel dat geen van de juristen in het onderzoek de herschreven uitspraken juridisch niet adequaat vond. De onderzoekers merken relativerend op ‘Blijkbaar is de wijze waarop de vonnissen zijn herschreven, niet te ingrijpend geweest.’⁴³

3.5. Conclusie

De conclusie van deze paragraaf is dat de onderzoeksvraag niet goed te onderzoeken is, dat eigenlijk alleen een afgeleide vraag (‘is deze hertaling van een uitspraak zoals die is gedaan, juridisch adequaat?’) zich laat onderzoeken.

30. In de onderzoeken hierover wordt bijna altijd wel in algemene termen verantwoording afgelegd hoe de hertaling is gemaakt, welke technieken zijn gebruikt om de tekst begrijpelijker te maken. Zie Ensink & Nolta 1998, p. 197-200 en De Poot, Verkuyl & Malsch 2007, p. 53-54.

31. Bij deze bespreking heb ik dankbaar gebruikgemaakt van de masterscriptie van M. Geerlings, *Herschrijven loont. Een empirisch onderzoek naar de begrijpelijkheid van rechterlijke uitspraken* (Amsterdam VU), 2019. Zie ook M. Geerlings & A.J.G.M. van Montfort, ‘What exactly did the judge decide? Clear language and well-arranged structure lead to better comprehensible court judgments’, *Archives of Business Research* 8(1) 2020, p. 248-260 (Geerlings & Van Montfort 2020).

32. Ensink & Nolta 1998, p. 193-216.

33. Zie paragraaf 5 voor enige gebruikelijke ingrepen om begrijpelijke(re) taal te bereiken. Specifiek in dit onderzoek Ensink & Nolta 1998, p. 197-200.

34. Ensink & Nolta 1998, p. 202, Tabel 1, vraag 6.

35. Ensink & Nolta 1998, p. 204. Eén jurist wijst op de beperkte taak van de Hoge Raad (toetsing op recht, niet op feiten) en concentratie op omvang van het geschil en de andere jurist op het ontbreken van een duidelijk onderscheid tussen rechtsklachten en motiveringsklachten.

36. Zie subparagraaf 3.3, de eerste vorm van onderzoeksrui; misschien ook wel de tweede vorm.

37. Ensink & Nolta 1998, p. 201-204.

38. Ensink & Nolta 1998, p. 203-204.

39. Ensink & Nolta 1998, p. 205.

40. Zie subparagraaf 3.3, de tweede vorm van onderzoeksrui.

41. Zie subparagrafen 2.3 en 2.4.

42. De Poot, Verkuyl & Malsch 2007, p. 51.

43. De Poot, Verkuyl & Malsch 2007, p. 55. Zie ook subparagraaf 3.3, de derde verstorende factor. Zie verder Verburg 2018, p. 171.

De uitkomsten van twee onderzoeken stemmen, na enige analyse, optimistisch.

4. Of juridische precisie kan worden behouden in begrijpelijke taal, is niet de goede vraag

4.1. Inleiding

Als je vraagt of schrijven in begrijpelijke taal wel kan met behoud van juridische precisie, dan is onmiskenbaar de vooronderstelling dat juridische taal precies is. Een stelling die we als juristen graag hooghouden, maar die onhoudbaar is. Juristen, gordt u moedig tot den strijd. Dat wil zeggen, ik wil helemaal geen strijd, maar ik vrees dat ik in deze paragraaf weinig woorden van troost aan de collega-juristen te bieden heb.

4.2. Juridische taal als verhulling van onmacht

Achteraf vind ik het onbegrijpelijk dat ik het pas zo laat doorhad, maar de vooronderstelling dat juridische taal zo precies is, deugt van geen kanten. En ik had het eerder door moeten hebben door een eenvoudige ervaring. Al vele jaren geef ik taaltrainingen aan rechterlijke colleges en bestuursorganen, steeds met een neerlandica naast mij. Altijd vragen wij om uitspraken of besluiten als oefenmateriaal. En telkens weer maken wij als trainers bij een of meer passages in de tekst dit mee als elkaar opvolgende leeservaringen wanneer wij die ingezonden teksten onder handen nemen: (1) Ik ben benieuwd of we hier nog heel veel aan kunnen verbeteren. (2) Aan de slag. (3) O, dit is toch echt problematisch! (4) Deze passage bestaat uit heel veel woorden, maar er staat helemaal niks. En die stap (4) is voor mij toch telkens weer een zelfstandige stap. De gedachte dat je een hele woordenbrij gewoon kan weglaten zonder betekenisverlies in de redenering van de tekst als geheel! En dat terwijl je bij eerste lezing dacht dat er best een goede tekst stond. De verhullende werking van juridische teksten is telkens weer een schok.

Nolta, ook een rechter, gaat zo ver dat zij zegt dat juridische vaktaal een verhullende functie heeft. Juristen worden aangenomen om problemen op te lossen en dat kunnen ze vaak helemaal niet. De juridische vaktaal dient in haar optiek om die onmacht te verhullen.⁴⁴

4.3. Juridische vaagheden op drie niveaus

4.3.1. Inleiding

Juridische taal is dus helemaal geen garantie voor precisie. Het is soms vaagheid troef. Maar het is vaagheid waar wij als juristen aan gewend zijn en die we dus niet zien. Dat laatste is echt problematisch, want als die vaagheid wel leidt tot afhakende burgers, terwijl de jurist die onbe-

grijpelijkheid maar moeilijk kan onderscheiden, is de kloof daar.⁴⁵

Ik illustreer die vaagheid van juridische taal eerst aan de hand van een minivoorbeeld binnen de taal, dan aan de hand van een redeneerfout van de eerste orde (logica) en ten slotte aan de hand van het juridische vakwerk zelf.

4.3.2. Vage relaties in juridische taal

Juristen zijn dol op ‘met betrekking tot’, en ‘ten aanzien van’. Neerlandici kennen deze vormen als voorzetseluitdrukkingen. Laten we ze eens vergelijken met ‘gewone’ voorzetsels. Als ik zeg ‘op de kooi’, ‘in de kooi’, ‘voor de kooi’, dan weet ik precies waar ik mij bevind. Maar als ik zeg ‘ten aanzien van de kooi’ of ‘met betrekking tot de kooi’, is onduidelijk waar ik mij bevind. En dat is ook precies wat de jurist uitdrukt: er is een relatie maar hoe de relatie is, blijft vaag. Als ik als rechter een concept krijg aangereikt dat de griffier heeft geschreven en ik probeer deze voorzetseluitdrukkingen te vervangen door bijvoorbeeld ‘over’ (wat vaak de juiste hertaling is), dan kom ik regelmatig in de problemen. Ik weet gewoon onvoldoende zeker of ‘over’ wel juist is. Zo kwam ik recent in een concept tegen waarin stond:⁴⁶ ‘Daarom wordt ten aanzien van de woning aan het Willy Dobbplantsoen 24 niet voldaan aan de aanbevolen richtafstand uit de VNG-brochure.’ Het zijn natuurlijk nuanceverschillen, maar toch. De schrijver kan bedoelen ‘bij’ (als een plaatsbepaling): bij die woning wordt de norm niet gehaald. Zij kan ook bedoelen ‘voor’: voor dit object geldt dat de norm niet wordt gehaald. En zij kan bedoelen ‘wat ... betreft’: over deze woning kan ik zeggen dat de norm niet wordt gehaald. Misschien bedoelde de schrijfster nog iets anders? Die vaagheid waar ik dan mee kamp, is volgens mij exemplarisch voor de vaagheid van deze voorzetseluitdrukkingen. Veel juristenlievelingen zijn inherent vaag en zijn ook zo bedoeld. Hoezo juridische precisie?

4.3.3. Vage argumentatie in juridische taal

Dat is dan nog vaagheid van de taal zelf, maar ik ga hierna betogen dat juristen in de rechtspraak met grote regelmaat een redeneerfout hanteren die zij presenteren als juridische precisie. Gewoonweg *humbug*, maar met veel bombarie neergezet. Het gaat om ‘ieder voor zich en in onderlinge samenhang bezien’.⁴⁷ In de wereld van de eerste-orde logica⁴⁸ ziet het er zo uit: het kan zijn (a) dat alle argumenten tezamen leiden tot een bepaalde conclusie (de nevenschikkende argumentatie) óf (b) dat elk van de argumenten voor zich leidt tot een bepaalde conclusie (de meervoudige argumentatie). En het is dus het een of het ander. Zeggen dat zowel de argumenten ieder voor zich als in onderlinge samenhang bezien leiden tot een bepaalde conclusie, is zo iets als zeggen dat een getal zowel on-

44. J.V. Nolta, *Taal in toga; over toegankelijke (straf)rechtstaal*, Deventer: Kluwer 1997, p. 9: de ‘versluijrende werking’ van de juridische vaktaal. Zie ook Michiels 2017, p. 14.

45. Vergelijk D.A. Verburg, *Bestuursrechtspraak in balans. Bejegening, beslechting en bewijs* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom juridisch 2019 (Verburg 2019), p. 46-55.

46. In het voorbeeld heb ik AVG-gevoelige elementen vervangen door fictieve.

47. Zie voor een paar van de vele, vele voorbeelden van deze strekking: Hof Arnhem-Leeuwarden 14 juni 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:4726, o.v.w. 4.9; Hof Arnhem-Leeuwarden 5 februari 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:1066, o.v.w. 3.11; Hof Den Haag 28 januari 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:163. Deze precieze tekst komt (maar) 56 keer voor op rechtspraak.nl (raadpleegdatum 5 januari 2020), maar er zijn nogal wat varianten met identieke strekking. En voordat ik doe alsof mijn eigen club hier immuun voor is: ABRvS 26 maart 2007, ECLI:NL:RVS:2007:BA2610, o.v.w. 2.2.

48. Dat is de logica die zich beperkt tot de weergave van standen van zaken, zoals ‘de kat ligt op de mat’.

even als even is. Toch staat dit met grote regelmaat in uitspraken en wordt dit gepresenteerd als juridische precisie.

4.3.4. Vage verantwoordelijkheid in juridische taal

En dan kan het ook nog vaagheid in het juridische vakwerk zelf zijn. De zinsneden ‘Niet aannemelijk is geworden’⁴⁹ en ‘Niet aannemelijk is gemaakt’⁵⁰ komen vaak voor in uitspraken. Wie had hier de bewijslast? Ik heb niet veel van de ruim 16 000 uitspraken gecheckt, maar ik durf het vermoeden uit te spreken dat in heel veel van deze gevallen niet wordt geëxpliciteerd wie er dan wel iets aannemelijk had moeten maken. Waar ik een paar uitspraken aanklikte, werd die bewijslast inderdaad vaak niet geëxpliciteerd. In de volgende paragraaf⁵¹ zal ik pleiten voor het vervangen van passief door actief en ja-wel, dan móét je bij deze zinnen uitspreken wie dan wel iets aannemelijk moet maken en dus de verantwoordelijke aanwijzen. Heldere taal en juridische precisie versterken elkaar dan dus.

4.3.5. Conclusie: vaagheid die je ziet of niet

Waar het mij nu om gaat is dat wij als juristen bij die vaagheden (voorzetsluitdrukkingen), redeneerfouten (verwarring van nevenschikkende en meervoudige argumentatie) en intern juridische vaagheden (onduidelijkheid over bewijslast) geen alarmbel horen afgaan. We zijn het gewend en lezen door alsof er niets aan de hand is. De vooronderstelling dat juridische taal steeds precies is en begrijpelijke taal niet, is in de basis al fout.

5. Benadering van de vraag of schrijven in begrijpelijke taal mogelijk is

5.1. Inleiding

Uit het voorgaande volgt in de eerste plaats (paragraaf 3) dat er geen goede meetmethode is omdat er geen oerversie van de uitspraak is waaraan de concreet gedane uitspraak in begrijpelijke taal kan worden gemeten en er zich geen superrechter aandient die bereid is te zeggen of de rechter zich in correcte taal uitdrukte. In de tweede plaats (paragraaf 4) volgt uit het voorgaande dat juridische taal niet zo precies is als wordt verondersteld. En zelfs in paragraaf 2 waar het vooral om definities leek te gaan, kwam al een probleem tevoorschijn binnen de rechtspraak (zorg en twijfel over de vraag of men het kan) en een eigendoms-kwestie (van wie is de rechtspraak eigenlijk?). Als we die hobbels achter ons laten, kunnen we sober kijken naar de vraag of het schrijven van rechterlijke uitspraken in begrijpelijke taal mogelijk is. Dat wordt – na al die hobbels – een pragmatische vraag: werkt het? In een herformulering van de onderzoeksvraag is dat: kunnen we de rechterlijke beslissing zo schrijven dat we mogen verwachten dat de niet-jurist de redenering goed kan volgen, ter-

wij die niet meer of minder ‘klopt’ dan de strikt juridische variant?

Dit is geen taalwetenschappelijk artikel, dus ik onderzoek nadrukkelijk niet of de begrijpelijke-taalingrepen *werken* als je de teksten voorlegt aan bijvoorbeeld een groep laaggeletterden, een groep academici/niet-juristen, een groep niet-academici die de taal soepel beheersen. Ik bespreek hieronder de set ingrepen die neerlandici van de taalbeheersingsrichting, communicatiedeskundigen en taaltrainers door de bank genomen adviseren als ingrepen om te werken aan begrijpelijke taal.⁵² En die ingrepen loop ik na op consequenties voor juridische precisie. De *spoiler* is: werken aan begrijpelijke taal raakt niet de juridische precisie.⁵³ De gebruikelijke ingrepen deel ik in naar drie niveaus: (a) woordniveau, (b) zinsniveau en (c) structuurniveau.

5.2. Verbeteringen op woordniveau

Het eerste waar velen binnen de rechtspraak aan denken als het gaat om begrijpelijke taal is moeilijke woorden vervangen door eenvoudige. Dat is een goed beginpunt en moet gebeuren, maar het is echt een beginpunt. Vergelijk het onderscheid tussen leesbaarheid en tekstbegrip.⁵⁴

5.2.1. Woorden met een andere betekenis in juridische taal

Er zijn enkele woorden die in de juridisch taal een andere betekenis hebben dan in het dagelijkse spraakgebruik. Zo betekent ‘voorziening’ in het Legalees (in de term ‘voorlopige voorziening’) een oordeel van de rechter die niet in de bodemzaak oordeelt, maar dat zij daaraan voorafgaand velt; dat is namelijk een oordeel dat een voorlopige betekenis heeft in afwachting van het oordeel in die bodemzaak, een voorlopige maatregel dus. In het algemene spraakgebruik is het hooguit (want ook dat vergt al een specifieke kennis) een dienst die of goed dat mensen met een beperking helpt om aan het maatschappelijke verkeer deel te nemen.⁵⁵

Iets abstracter in deze categorie is de term ‘redelijk’. In juridische taal betekent dat (volgens de 18e-eeuwse betekenis) ‘met rede’, ‘met (gezond) verstand’, ‘wat een redelijke actor kan menen’. En dus ligt het dicht aan tegen ‘reasonably’ in het Engels: beargumenteerbaar. Dat is dus een uiterst rationeel begrip. In het algemeen spraakgebruik is het een heel andere kant op gegaan en betekent het (volgens de 20e/21e-eeuwse betekenis) zoiets als ‘fair’, ‘eerlijk’.

Dit soort betekenisverschillen hoeft niet op gespannen voet te staan met de juridische precisie van een tekst. Je zou als rechter wel kunnen proberen deze termen te vervangen door termen die geen afwijkende betekenis in het algemeen spraakgebruik hebben, maar vermoedelijk is het gemakkelijker om deze begrippen wel gewoon te ge-

49. Raadpleegdatum 5 januari 2020: 11 470 treffers op rechtspraak.nl. Strafrecht 4626, bestuursrecht 4318 en civiel recht 2570.

50. Raadpleegdatum 5 januari 2020: 4726 treffers. Bestuursrecht 3904, civiel recht 630 en strafrecht 217.

51. Specifiek subparagraaf 5.3.4.

52. Vergelijk Ensink & Nolta 1998, paragraaf 3.1, p. 197-200, De Poot, Verkuylen & Malsch 2007, p. 53-54, J.M. Gerlofs & J.G. Valbracht, *Schrijfvaardigheid in de rechtspraak*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014 (2e druk), m.n. p. 57-115, Verburg 2018, p. 171-173, Geerlings & Van Montfort 2020, p. 250-251 en Van der Bruggen 2020, m.n. paragraaf 4.

53. Vergelijk Verburg 2018, p. 172-173.

54. Zie subparagrafen 2.3 en 2.4. Zie ook Van der Bruggen 2020.

55. Bijvoorbeeld een vervoersvoorziening of een traplift bij een loopbeperking, in het kader van de Wmo.

bruiken. Je moet je zoals gezegd als rechter ook steeds realiseren dat je uitspraak ook wordt gelezen door juristen en ook die moeten zich kunnen blijven herkennen in de overwegingen. Maar daarna moet je ze dan wel uitleggen, zodat de betekenis van die termen in het dagelijkse spraakgebruik geen hinder oplevert.⁵⁶

Wil je nog wat meer termen die in het juridisch iets heel anders betekenen dan in het gewone spraakgebruik? Denk aan 'verhaal', 'appel', 'balie', 'verzet' en 'verstek'.⁵⁷

Conclusie: Termen die een andere betekenis hebben in het dagelijkse spraakgebruik dan in juridische taal, gebruik je wel, maar leg je daarnaast uit. Dan kan het niet meer gaan over juridische precisie.

5.2.2. Ouderwetse taal en Latijn

Verreweg de meeste woorden in juridische teksten waaraan niet-juristen hun ogen stoten, hebben niets te maken met echte vaktaal, begrippen die een specifieke betekenis in het juridische begrippenkader hebben. Dat wil zeggen dat ze taalkundig neutraal te vervangen zijn door woorden die meer passen bij het algemeen taalgebruik. Ik zeg 'taalkundig neutraal' omdat in het juridische vak die woorden wel associatiewolken vertegenwoordigen die niet zomaar door hun taalkundige equivalenten worden opgeroepen: als ik zeg 'family life' denkt elke jurist aan artikel 8 EVRM, terwijl de term 'familieleven' ook over een column op de achterpagina van de *Libelle* kan gaan.

Denk bij dit soort niet-wettelijke termen aan 'verschoonbaar'.⁵⁸ Geen enkele niet-jurist denkt dan aan 'er is een goede reden voor', hooguit denkt men aan pampers. Zo zijn er vele, vele termen die juristen vaak en graag gebruiken, maar die niet meer dan dat zijn: gebruikelijk in de beroepsgroep. Ook zijn er vele termen die gewoon ouderwets zijn. Ze duiden niet op een specifiek (gedefinieerd) juridisch begrip. Ik denk dan aan 'onderhavig', 'voornoemd', 'de dato', 'de jure', 'c.q.', 'derhalve', 'mitsdien', 'tevens', 'onderwerpelijk', 'onderscheidenlijk', 'reeds'. En zo kan ik natuurlijk nog wel even doorgaan. Ook zijn er sommige werkwoorden waarvan vooral juristen begrijpen wat ze betekenen. De beruchtste zijn 'zien op' (lees: gaan over) en 'betreffen' (lees: zijn of gaan over). Maar ook voor veel taalgebruikers merkwaardig is bijvoorbeeld: 'voorzien in' (lees: mogelijk maken).

Zonder verlies aan juridische precisie kan je al deze termen vervangen door hun hedendaagse equivalenten.

Toch past hier weer een doorkijk naar de onderzoeksvraag of een juridische tekst in begrijpelijke taal mogelijk is met behoud van juridische precisie. Ook wijs ik nog eens op de uiteenlopende lezersgroepen van een uitspraak.⁵⁹ De term 'onderhavig' betekent namelijk voor ons als jurist wel iets anders dan 'deze' of 'dit'. Dat is een betekenisverschil dat niet ondersteund wordt door enig woordenboek, maar in de *minds and hearts* van juristen bestaat dit onderscheid. Stel dat je in een uitspraak in

zaak X, verwijst naar een uitspraak in zaak Y. Daarna wil je weer vervolgen met een overweging over zaak X. Dat is 'onderhavige zaak', terwijl 'deze zaak' net zo goed naar zaak X als naar zaak Y zou kunnen verwijzen.

De eerste opmerking hierover die ik maak is: het heeft geen zin om Chinees te spreken tegen iemand die die taal niet beheerst, toevallig omdat jij in het Chinees een nuance kunt uitdrukken die je niet in het Nederlands kunt uitdrukken.

De tweede opmerking is, in het verlengde, dat je dan beter niet een voor sommige lezers onbegrijpelijk betekenisverschil kunt gebruiken, maar liever het verschil kunt omschrijven. Zeg dan gewoon 'in de zaak waarover de rechtbank nu moet oordelen'.⁶⁰ Dat kost dan wel wat meer woorden, maar als je daarmee meer lezers binnenboord kunt houden, is dat de moeite waard.

Maar in verreweg de meeste gevallen, en dat is de derde opmerking, kan je de in deze subparagraaf genoemde voorbeelden gewoon vervangen door moderne equivalenten. De term 'onderhavig' kan je bijna altijd wel vervangen door 'deze' of 'dit', omdat dan niet die nuance van hierboven optreedt. De term 'reeds' is altijd te vervangen door '(alleen) al'. En zo kan je soepeltjes doorgaan.

Conclusie: Het vermijden van ouderwetse taal en Latijn staat geheel los van juridische precisie en heeft alleen te maken met termen waar juristen wel en niet-juristen niet aan gewend zijn. Eén keer omkatten en je bent klaar.

5.2.3. Wettelijke termen uitleggen

Zoals meermalen hierboven gezegd, de uitspraak kent vele lezers, elk met een eigen mate van ingevoerd-zijn in het Legalees. Daarom moet je in een uitspraak wettelijke termen niet vermijden. Denk aan 'beschikking', 'verzuim', 'tekortkoming'.⁶¹ Uit een oogpunt van het schrijven voor alle lezersgroepen is het prima om wettelijke termen gewoon te gebruiken, ook al zijn het mysterieuze begrippen. Daarnaast neem je een uitleg op. Dus je gebruikt het woord 'beschikking' en daarna leg je uit 'dat wil zeggen een beslissing van een bestuursorgaan in een concreet geval'.

Alleen al omdat je in de hoofdlijn van je redenering de term gewoon opneemt, kan er geen verlies aan juridische precisie optreden. Iedereen snapt dat de uitleg bedoeld is voor de mensen die niet in juridische taal ingevoerd zijn. Technisch kan het op verschillende manieren. (1) de korte inlas: 'Dorknoper heeft de voorzieningenrechter gevraagd om een voorlopige voorziening (een tijdelijke maatregel) te treffen.'; (2) de uitleg na het begrip: 'De Afdeling heeft aan het Hof prejudiciële vragen gesteld. Dit betekent dat de Afdeling het Hof in een specifieke zaak heeft gevraagd om uitleg te geven over een Europese rechtsregel. Zodra het Hof die vraag heeft beantwoord, kan de Afdeling die zaak aan de hand van dat antwoord verder beoordelen.'; (3) de uitleg vóór het begrip: 'De Afdeling heeft het Hof in een specifieke zaak gevraagd

56. Michiels 2017, p. 17.

57. Een mooi voorbeeld dat ik kreeg aangereikt is 'roekeloosheid' in het strafrecht. Zie HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:959, o.v. 3.4.

58. Let wel: bij de zoekterm 'verschoonbaar' 10 treffers op wetten.nl, waarvan geen enkele 'grote' wet.

59. Zie subparagraaf 2.4.

60. Zie Verburg 2018, p. 171.

61. Deze subparagraaf overlapt gedeeltelijk met subparagraaf 5.2.1.

om uitleg te geven over een Europese rechtsregel. In juridische termen wordt dan gezegd dat de Afdeling prejudiciële vragen heeft gesteld aan het Hof. Zodra het Hof die prejudiciële vraag heeft beantwoord, kan de Afdeling die zaak aan de hand van dat antwoord verder beoordelen.’; en (4) geconcretiseerd als abstract te lastig is: ‘Het college bevestigt in een besluit van [datum] de mondeling opgelegde bouwstop en legt daarnaast een last onder dwangsom op. De “last” houdt in dat eiser de vergunningplichtige werkzaamheden niet mag (laten) voortzetten. Als wordt geconstateerd dat eiser de werkzaamheden wel voortzet, moet hij onmiddellijk een dwangsom van € 5000 betalen.’

Conclusie: Je gebruikt een wettelijke term en legt die uit. Dat kan niet te maken hebben met juridische precisie alleen al omdat je de term zelf noemt.

5.2.4. Overprecisie

Dit is in deze subparagraaf de moeilijkste om overtuigend te vertellen als je kijkt naar de onderzoeksvraag van dit artikel. We hebben het over de vraag of je in begrijpelijke taal kan schrijven met behoud van juridische precisie en onder dit subkopje ga ik zeggen dat overprecisie niet op haar plaats is. Dat is riskant, want al snel ligt op de loer dat je dus inlevert aan juridische precisie.

Als je een groentewinkel binnenloopt en vraagt om een ‘appel’ is de kans echt 0,0 dat je een schilderij uit de jaren 70 van Karel Appel in handen gedrukt krijgt, waarna je een bedrag van een half miljoen in rekening wordt gebracht. Taalgebruik is namelijk contextgevoelig.

De jurist en zeker de jurist in de rechtspraak is beducht voor contextloosheid, of beter gezegd voor de mogelijke situatie dat de uitspraak buiten de oorspronkelijke context wordt gelezen. Die beduchtheid is soms nodig, maar soms overdreven. Het maakt dat die jurist zich regelmatig bedient van overprecisie.

Bij die appel kan het echt niet misgaan, maar toch heeft de jurist de neiging om te zeggen ‘een appel, te weten een stuk rond, hard boomfruit van rode, groene of gele kleur (of een combinatie van deze drie kleuren) en met een friszoete dan wel friszure smaak’.

Dat is bijna altijd overprecisie. We moeten ons bij het schrijven van dit soort zinnen afvragen of het echt nodig is al die woorden te gebruiken om misverstanden te voorkomen. In veel gevallen is een misverstand echt uitgesloten. Daar kunnen we gewoon aansluiten bij het dagelijkse spraakgebruik.

Conclusie: Verlies aan juridische precisie is hier dus in theorie aanwezig, maar lijkt onaannemelijk.

5.3. Verbeteringen op zinsniveau

Moeilijke zinsconstructies zijn beruchte valkuilen van juridische teksten. Sommige zijn *usual suspects*, maar andere zijn voor de gemiddelde juridische professional onbekend. Daarom hieronder een revue van zinsconstructies die voor veel niet-juristen moeilijk te vatten zijn. Met één

uitzondering, die in de eerste subparagraaf, want daar gaat het om een vorm die ten onrechte in het verdomhoekje terecht is gekomen.

5.3.1. De lange zin

Soms wordt, vooral in combinatie met een pleidooi voor schrijven op B1-niveau, gepleit tegen de lange zin. Hiervoor nam ik daar al stelling tegen.⁶² Lange zinnen zijn prima en regelmatig zelfs wenselijk. Een afwisseling van korte en lange zinnen is vermoedelijk het best leesbaar.⁶³

Het is geen doel op zich om te streven naar korte zinnen. Als de zin maar voldoende elementen bevat die de lezer meeneemt op zijn of haar reis langs het verhaal, is er geen enkel bezwaar tegen een lange zin. Het opvallende is dat als je een goed verhaal vertelt, je zelfs duidelijke-taalregels mag schenden.

Toegegeven dat ik er enige tijd op heb zitten zwoegen, maar ik heb geprobeerd een heel lange zin te maken waarin een abstract idee (klimaatverandering) voorkomt, waarin een complexe serie richtingwijzigingen (wel/niet/wel voorkeur voor tomatensoep) voorkomt én waarin een gekke metafoor (woorden die vastvriezen in je mond) voorkomt. Toch denk ik dat deze zin leest als een tierelier. Kijk zelf, het is een zin van 100 woorden geworden:

‘In de regel eet ik liever tomatensoep dan erwtensoep, maar dat ligt anders op die extreem koude winterdagen, waarop je het idee kunt hebben dat je woorden vastvriezen in je mond nog voordat je ze hebt uitgesproken, al moet ik zeggen dat ik daar tegenwoordig liever niet meer aan denk, omdat dat beeld mij doet denken aan de gevaren van de klimaatverandering, waarover je zo veel leest in de kranten en voorbij ziet komen op de televisie, en het is daarom dat ik hier maar mijn bordje tomatensoep zit te eten, tomatensoep met ballen en wat groente, zoals het hoort.’

Het gaat in lange zinnen wel vaak mis, omdat de schrijver er een soort ui van maakt waarbij hij informatielaag over informatielaag legt.⁶⁴ Laat ik eens een voorbeeld nemen van buiten de juridische wereld. In een interview met Frederik Heemskerk werd hij als auteur zo omschreven: ‘Iemand die na zijn in 2015 goed ontvangen boek over de zuiveringszaak tegen de als gevolg van de Tweede Wereldoorlog omstreden Concertgebouwdirectie Willem Mengelberg de smaak van het schrijven te pakken kreeg.’⁶⁵

Ja, dán ben ik ook tegen lange zinnen, ook al is het aantal woorden maar een derde van wat ik hierboven in elkaar zette.

Conclusie: Er is niets mis met een lange zin, als de lezer maar wordt meegenomen.⁶⁶ Met juridische precisie heeft dit niets te maken.

5.3.2. De lange aanloop

Sommige zinnen beginnen met een enorme hoeveelheid woorden. Ze monden pas daarna uit in de hoofdzin. Berucht zijn de zinnen die beginnen met de voorzetseluit-

62. Subparagraaf 2.3.

63. Vergelijk Michiels 2017, p. 3-4.

64. Zie ook subparagraaf 5.3.3 over de tangconstructie.

65. *NRC Handelsblad* 24 april 2020.

66. Zie ook H. Pander Maat, ‘Zinslengte en zinscomplexiteit’, *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (39) 2017, afl. 3, p. 297-328.

drukkingen.⁶⁷ Een verzonnen voorbeeld van een lange aanloop dat ik eerder gebruikte is dit: ‘Gelet op hetgeen door partijen over en weer is gesteld, zowel in de op de zaak betrekking hebbende stukken als tijdens het verhandelde ter zitting, waarbij de rechtbank in het bijzonder acht wenst te slaan op hetgeen aan verplichtingen over en weer te gelden heeft tussen hen als beweerdelijk gelaedeerde en gestelde veroorzaker van het leed zijdens eiser, zowel afzonderlijk als in onderlinge samenhang bezien, wijst de rechtbank de vordering af.’⁶⁸

De oplossing is het opknippen in afzonderlijke zinnen. Tenminste als je bereid bent om te aanvaarden dat de boodschap over verschillende zinnen verdeeld is. In de twee zinnen direct hiervoor gaf ik een demonstratie van wat ik hier bespreek. Kon u dit aanvaarden? Mooi, dan hoeft ik u niet verder te overtuigen. Had u er moeite mee? Dat begrijp ik, wen er rustig aan. Juristen zijn vaak zo getraind dat alle informatie, dus hoofdboodschap én de nuances, in één zin moeten zitten. Als de hoofdboodschap zonder nuances in één zin zit en pas in de zin daarna de nuances volgen, zou het volgens sommige juristen niet kloppen. Als taal wiskunde was, dan zou dat misschien juist zijn. Maar de gedachte dat de overweging ‘Dit is de hoofdboodschap en dit zijn de nuancerings daarop.’ wel juridisch correct zou zijn en ‘Dit is de hoofdboodschap. En dit zijn de nuancerings daarop.’ niet juridisch correct zou zijn, heeft geen basis in enige taalregel die bekend is. Dus, ja, ik herken de regel wel in die zin dat ik ook die juridische training heb gehad. Maar achteraf beschouwd, moet ik toegeven dat deze gedachte niet anders is dan het pleidooi voor de indirecte rede van oude uitspraken: elke uitspraak is één zin die begint met ‘Overwegende dat’ en dan verder gaat met allemaal dat-dat-dat-datjes. Conclusie: Oké, dit gaat om tekstbezorging en interpunctie en kan niet werkelijk over betekenisverschillen gaan en dus kan het ook niet over juridische precisie gaan. Knippen van zinnen om zo’n lange aanloop te vermijden is niet echt minder precies in juridische termen.

5.3.3. De tangconstructie

De tangconstructie is waarschijnlijk de bekendste te vermijden zinsconstructie. Waarom komt zij dan toch zo vaak voor? Omdat de professional zo veel mogelijk informatie in één zin probeert te stoppen. Dat lijkt namelijk efficiënt. En misschien nog wel belangrijker, dat volgt de manier waarop in raadkamer wordt overlegd. Er wordt gezegd wat op punt X de hoofdboodschap is en daarna zegt iemand ‘ja, maar dan moet je nog wel even duidelijk maken dat Y’. En die laatste nuancering wordt vaak de getagde tekst.

Voorbeeld: ‘Verweerder heeft niet inzichtelijk gemaakt dat de elementen, waarvan op voorhand niet kan worden uitgesloten dat zij relevant zijn voor de beoordeling nu zij voorkomen op de lijst Potentiële risicofactoren van 23 februari 2018 in het kader van de beoordeling van

zorgcapaciteit, voldoende in de afweging zijn betrokken.’ De hoofdboodschap is dus dat verweerder niet inzichtelijk heeft gemaakt dat bepaalde elementen voldoende in de afweging zijn betrokken, terwijl we daarnaast willen omschrijven wat die elementen dan wel (kunnen) zijn. Conclusie: Dit gaat niet over juridische precisie, maar over tekstbezorging. En over een beetje aardig voor je lezer zijn.

5.3.4. Lijdend versus actief

Deze zin kan passief worden geschreven. En ik kan hem actief schrijven. En daarmee zie je precies het verschil. Als ik de zin passief schrijf, blijft verborgen wie wat doet, terwijl als ik hem actief schrijf, ik naar buiten moet brengen wie wat doet. Soms is het van belang om in een juridische tekst, in het bijzonder een uitspraak, in het midden te laten wie wat moet doen, maar meestal zal het juist wenselijk zijn te formuleren wie wat waarom moet doen/wie wat waarom wordt verweten dat hij of zij dat nog niet heeft gedaan. Begrijpelijke taal en precisie gaan hier juist hand in hand, want door iets actief te schrijven wordt expliciet wie de relevante speler is.⁶⁹

Conclusie: Dit gaat niet over juridische precisie, maar over de wens van de schrijver te expliciteren wie wat moet of had moeten doen. En als het wel over juridische precisie gaat, dan is het tegengesteld aan de vrees van sommige juristen: juridische taal (met de voorkeur voor passieve zinsconstructies) en precisie gaan juist niet samen en begrijpelijke taal (met de voorkeur voor actieve zinsconstructies) en precisie gaan juist wel samen.

5.3.5. Naamwoordstijl en voorzetsluitdrukkingen

Matt Damon zegt in *The Martians*: ‘I’m going to have to science the shit out of this.’ In het Engels is men dol op het verwerkwoorden van zelfstandige naamwoorden.⁷⁰

Wij juristen zijn dol op het omgekeerde. Geef ons een werkwoord en we weten er een zelfstandig naamwoord van te maken. ‘Stellen’ wordt ‘stelling’, ‘veroordelen’ wordt ‘veroordeling’, ‘vergoeden’ wordt ‘vergoeding’, ‘af/toewijzen’ wordt ‘af/toewijzing’, ‘vaststellen’ wordt ‘vaststelling’ en ga zo maar door. Als je veel van dat soort naamwoorden die zijn afgeleid van werkwoorden gebruikt, wordt dat de naamwoordstijl genoemd. En wij juristen smullen daarvan om een aantal redenen. Het lijkt lekker compact, je kan veel informatie in een korte zin verpakken. En je kan lekker stapelen, want naamwoorden zijn altijd te koppelen. We zijn ook dol op voorzetsluitdrukkingen, zoals ‘ten aanzien van’ en ‘met betrekking tot’.⁷¹ En die twee voorkeuren staan niet los van elkaar. Als je eenmaal begint met een voorzetsluitdrukking, ontkom je daarna niet meer aan de naamwoordstijl. Als je zegt ‘Met betrekking tot ...’ moet je wel verder met een zelfstandig naamwoord. Je kan niet zeggen ‘Met betrekking tot Jansen stelt dat ...’, dus je maakt er dan van ‘Met betrekking tot de *stelling* van Jansen dat ...’ En als

67. Zie hiervoor, subparagraaf 4.3.2.

68. 71 woorden. Eerder genoemd in Verburg 2018, noot 14.

69. Vergelijk subparagraaf 4.3.4.

70. Zie de column van Pia de Jong, ‘Verwerkwoorden’, *NRC Handelsblad* 5 januari 2016. Zij noemt een groot aantal voorbeelden van werkwoorden die zijn ontleend aan zelfstandig naamwoorden waarvan we nauwelijks nog merken dat ze ooit alle zelfstandig naamwoorden waren: *to schedule, to chair, to file*.

71. Zie hiervoor, subparagrafen 4.3.2 en 5.3.2.

dan eenmaal het Grote Plakken begonnen is, is er geen houden meer aan. Als fictief voorbeeld: ‘Met betrekking tot de stelling van eiser dat ten aanzien van de feitenvaststelling zus en zo moet worden geoordeeld, zodat in het kader van de schade verweerder gehouden is tot vergoeding daarvan, overweegt de rechtbank ...’⁷² Voordat u nu denkt dat je de naamwoordstijl altijd kan herkennen aan -ing, nee dat is niet zo. Alle werkwoorden kan je ook substantiveren⁷³ door er ‘het’ voor te zetten ‘het stellen’, ‘het betogen’, ‘het vergoeden’, ‘het substantiveren’, enz. Is dat dan erg als juristen veel werkwoorden omtoveren naar naamwoorden? Werkwoorden zijn ‘dynamisch’ en naamwoorden zijn ‘statisch’. Zinnen die dynamischer zijn, lezen over het algemeen soepeler. Juristen laten hun taal dus stollen met al die naamwoorden. Natuurlijk is een zin zonder naamwoorden niet goed mogelijk, dus het gaat niet om het uitbannen ervan, maar een statische zin leidt wel tot verlies aan lezers die het nog soepel kunnen volgen.⁷⁴

Als we nu die naamwoordstijl er zo veel mogelijk uitwiden, wat houden we dan over? De zin hierboven zou bijvoorbeeld worden: ‘Eiser stelt dat de feiten zus en zo moeten worden vastgesteld, zodat verweerder de schade moet vergoeden. De rechtbank overweegt hierover dat ...’

Conclusie: Een heel andere tekst, maar ook een ingreep in de tekst zonder enige relevantie voor juridische precisie.

5.3.6. Dubbele ontkenningen

Natuurlijk ben ik extra alert bij taalrariteiten, maar iedereen die van taal houdt en deze kop leest in de krant, moet toch minstens even glimlachen: ‘Rechter: verbod anti-Zwarte Piet-demonstratie was onterecht’.⁷⁵ En u bent als lezer nu natuurlijk ook alert, dus u ging rekenen: min keer min keer min = 3x min, dus min. Dus de pro-Zwarte Piet-demonstratie mocht niet. Of was het nou de anti-Zwarte-Piet-demonstratie die wel mocht? Maar waar het me nu om te doen is: u raasde waarschijnlijk over het begin van die krantenkop heen, u begreep toen dat het rekenwerk werd, u vertraagde ... u keerde terug naar het begin, het woord ‘Rechter’, en toen, langzamer dan eerst, las u de krantenkop nog eens. Dat is in ieder geval wat veel lezers doen bij een stapeling van ontkenningen. Een glimlach en gaan rekenen is dan nog de beste reactie. Anderen haken verveeld af, raken de tel kwijt, of roepen krachttermen.

Niet verwonderlijk dus dat taaltrainers schrijvers van (juridische) teksten aanraden (drie-, vier)dubbele ontkenningen zo veel mogelijk te vermijden. En ook elke jurist, is mijn ervaring, heeft deze aanbeveling goed in beeld.

Toch komen we hier voor de tweede keer op glad ijs als het gaat om juridische precisie. In ieder geval is er de dreiging van betekenisverschil tussen juridische taal en begrijpelijke taal. Als je neemt ‘niet onredelijk’ en je vraagt je af of je dat kan vervangen door ‘redelijk’, is er taaltechnisch geredeneerd niets aan de hand. De ‘min x min = plus’-regel zet je op het spoor dat het equivalenten zijn. Maar je voelt onmiddellijk dat er bij ‘niet onredelijk’ een reservoir van andere uitkomsten mogelijk is als ... er wat anders aangevoerd was, er andere bewijsmiddelen waren ingebracht, enz. Terwijl bij ‘redelijk’ dat reservoir ontbreekt: dit is het en het wordt niet anders.

Dus bij graduele begrippen zoals ‘redelijk’ valt goed te beargumenteren dat ‘niet onredelijk’ iets anders is dan ‘redelijk’. Maar ook daar merk ik trouwens dat je vaak in een uitspraak gewoon wel ‘redelijk’ kunt zeggen.

Bij absolute termen is er nog minder een harde taalkundige reden om te zeggen dat er een verschil zou zitten tussen ‘juist’ en ‘niet onjuist’⁷⁶ of ‘terecht’ en ‘niet ten onrechte’.⁷⁷ Het kan niet dat ‘niet onpaars’ naar een andere kleur verwijst dan paars. Toch zie je dat juristen ook hier nuances zoeken om uit te drukken dat ze een klein stapje achteruit hebben gedaan, zoals de bestuursrechter ‘niet ten onrechte’ kiest als zij wil uitdrukken dat zij ‘enigszins terughoudend’ toetst.⁷⁸

Als je taal ziet als heel robuust systeem, kan zo’n stapje terug nauwelijks, maar taal is natuurlijk dynamisch.⁷⁹ Als er maar een gemeenschap of praktijk (van enige omvang) is die betekenis geeft aan een term, wordt die betekenis vanzelf ‘echt’. De rechtspraak heeft voor zichzelf betekenis gegeven aan ‘niet ten onrechte’ als iets anders dan ‘terecht’.

Als dat eenmaal zo is, helpt het niet om met een ijzeren logica te zeggen dat het niets anders betekent dan ‘terecht’. Dit grijpt terug op wat ik hiervoor⁸⁰ zei over verschillende lezersgroepen die je als schrijver van een uitspraak allemaal moet blijven bereiken. De juristen, wij dus, moeten ook binnenboord gehouden worden. Sterker, dit hele artikel is er uiteindelijk op gericht om de niet-jurist/lezer en de jurist/lezer met vereende krachten achter dezelfde communicatiebenadering te krijgen.

Conclusie: Er is misschien niet altijd een harde taalregel om te zeggen dat ‘min-min-X’ iets anders is dan ‘X’, maar als dat toch een betekenisverschil is gaan aannemen in

72. Zie ook Verburg 2018, p. 172.

73. Tot zelfstandig naamwoord verbouwen.

74. Het ligt eigenlijk subtieler, dus dit is een vereenvoudigde weergave. Waar het om gaat is dat vervoegde werkwoorden relaties tussen zaken duidelijker aangeven dan voorzetsels in naamwoordgroepen (‘het boek van André’ kan betekenen ‘het boek dat André schreef’ en ‘het boek dat eigendom is van André’). Zie D. Biber & B. Gray, ‘Challenging stereotypes about academic writing: Complexity, elaboration, explicitness’, *Journal of English for Academic Purposes* 9 (2010), p. 2-20.

75. *NRC Handelsblad* 21 februari 2020.

76. De term ‘niet onjuist’, raadpleegdatum 5 januari 2020; 6460 treffers, bestuursrecht 4172, civiel recht 1837 en strafrecht 503.

77. De term ‘niet ten onrechte’, raadpleegdatum 5 januari 2020; 4651 treffers, bestuursrecht 4084, civiel recht 500 en strafrecht 85.

78. ABRvS 28 april 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BQ3797, o.v.v. 2.1.7.

79. Nog maar een jaar geleden verwees ‘boomer’ naar iemand van de babyboomgeneratie (geboren kort na WO II), maar ineens, met name na het optreden van het Nieuw-Zeelandse parlamentslid Chlöe Swarbrick (‘Ok boomer’) op 5 november 2019 staat ‘boomer’ voor iemand met fossiele opvattingen, met name over klimaat, dus eerder ouwelijk dan oud. Er zijn, zoals altijd bij taalontwikkelingen, overigens al eerdere signaleringen van dit gebruik van ‘boomer’, teruggaand tot ongeveer 2015.

80. In subparagrafen 2.4 en 5.2.

een juristenpraktijk, is het goed daar niet rigoureuus in te zijn en dat zo te laten. Daar moet de niet-jurist maar even harder zwoegen. Aan de andere kant zijn er heel veel gestapelde ontkenningen die je als jurist kunt wegwerken, zonder betekenisverlies. Ook zonder betekenisverlies voor die jurist zelf als hij of zij even de energie erin steekt. Daar moet de jurist dus even harder zwoegen.

5.4. Structuur van de tekst als geheel

Als wij juristen gaan werken aan begrijpelijke taal zetten we vaak in op het vervangen van moeilijke woorden door eenvoudigere woorden.⁸¹ En vaak hebben we inmiddels ook het voorkomen van veel lastige zinsconstructies goed in het oog.⁸² Dat is prachtig, maar veel taaltrainers denken dat juist op het niveau waar we nu aan toe zijn, de structuur van de tekst als geheel, de lezer/niet-jurist gewonnen wordt of verloren raakt.

5.4.1. Piramide of trechter

De jurist is getraind om te schrijven in een trechter. Ietwat karikaturaal neergezet komt dat neer op dit schema: eerst maar wat feitjes waar iedereen het mee eens is noemen, dan de strijd over omstreden feiten beslechten in het voordeel van de een of de ander, dan wat rechtsregels introduceren en dan aan de slag met een proces dat het meest op 'afstrepen' lijkt; wat er overblijft is dan het pijpje van de trechter dat alleen naar gegrond of ongegrond, toewijzen of afwijzen leidt.

Veel mensen lezen zo'n tekst en vragen zich gaandeweg af waarom ze dit allemaal zitten te lezen. Dat is omdat ze niet weten waar ze naar onderweg zijn, want de conclusie volgt immers pas aan het einde. Een manier van schrijven die wellicht nog meer vraagtekens bij de lezer oproept, is die van het klassieke syllogisme. Dan begin je met allerlei rechtsregels waarvan voor de niet-jurist niet duidelijk is dat ze over deze zaak gaan, dan volgen de feiten en dan volgt de ontknoping op de laatste pagina. Dat zijn welbeschouwd rare manieren om informatie op een professionele manier te presenteren. Als je nou eerst de boodschap geeft, dan weet de lezer tenminste waarom hij de tekst erna zit te lezen. Dat type denken over communicatie klinkt heel modern, naar een tijd waarin de managementsamenvatting van een plan en het persbericht bij een regeringsbesluit superbelangrijk zijn én bovenaan staan, maar is heel klassiek (in dit geval: minstens 1925 jaar oud).⁸³

Als ik met collega's binnen de rechtspraak spreek over de mogelijkheid de conclusie voorop te zetten en daarna uit te leggen waarom je tot dat oordeel bent gekomen, is vaak de reactie: 'Maar leest zij dan nog wel wat erna komt, als ze al direct in het gezicht krijgt dat ze geen gelijk heeft?' Nog maar een paar jaar geleden ging ik omzichtig om met die vraag, maar ik moet zeggen dat ik tegenwoordig gewoon reageer met de jij-bak: 'Jij slaat als je een uitspraak leest toch zeker ook eerst door naar de laatste

pagina met de beslissing?' En iets aardiger zou het kunnen met deze vraag: 'Als je mondeling uitspraak doet, begin je toch ook met de beslissing, om vervolgens uit te leggen waarom je tot die beslissing bent gekomen?' De gedachte van die laatste vraag is dan: wat we mondeling kunnen, zouden we schriftelijk toch ook moeten kunnen?⁸⁴

Tussenconclusie: top-down of bottom-up kan vanzelfsprekend op zichzelf niets te maken hebben met juridische precisie.

Sterker, ik denk dat hier uitspraken nog aan precisie kunnen winnen. Zoals al gezegd⁸⁵ kom ik in trainingen regelmatig een tekst tegen die op het eerste gezicht prima lijkt, maar bij nadere beschouwing hele passages bevat die weg kunnen worden gelaten. Zo zie ik ook veel teksten die bij nadere beschouwing merkwaardig blijken te springen in redeneerorde. Als je een uitspraak gaat omschrijven naar een beslisschema/boomstructuur, blijken er eigenlijk altijd 'sprongen' in te zitten. Stukjes in de redenering die niet op die plek horen waar ze in de uitspraak wel worden gepresenteerd.

De reden daarvoor is waarschijnlijk dat in raadkamer een van de rechters plotseling een inval heeft ('o ja, je moet ook nog even denken aan ...'), waarna dat in de aantekeningen van de griffier op een bepaalde plek komt en dat stukje vervolgens ook in die toevallige volgorde in de uitspraak komt. De denkvolgorde wordt bepalend voor de schrijf- en presenteerorde.⁸⁶ Als er gekke gedachtesprongen zitten in de redenering, is vermoedelijk het risico groter dat de lezer er een eigen rode draad doorheen trekt. Als de argumentatiestructuur niet vanzelf spreekt én niet geëxpliciteerd wordt, maakt de lezer er zelf wel chocola van.

Ik denk dat als je in een piramide schrijft, je 'efficiënter' schrijft, dat je minder dingen opneemt die eigenlijk niet van belang zijn; je bent begonnen met de conclusie en je schrijft daarna op wat die conclusie ondersteunt. Als je in een trechter schrijft, is volgens mij het risico groter dat je eerst allerlei dingen verzamelt en dan pas kijkt welke conclusie je trekt; dan zal je eerder iets opnemen wat je helemaal niet nodig hebt.

Conclusie: Juridische precisie wordt op dit punt zeker niet negatief en wellicht positief beïnvloed door de begrijpelijke-taalingreep.

5.4.2. Kopjes en scanbaarheid van de tekst

Schrijvers die vriendelijk zijn voor hun lezers nemen kopjes op. En ze nemen kopjes op die de lezer verder helpen om te begrijpen wat waar in de tekst wordt besproken (ze vergroten de scanbaarheid).

De kunst van het goed schrijven is dan om de tekst zo te presenteren, met witregels, nummering en kopjes, dat zo veel mogelijk lezers gemakkelijk de pagina kunnen overzien, kunnen begrijpen wat hun te wachten staat en op die basis kunnen beginnen te lezen met een betere start dan wanneer hen alleen een brij van woorden aanstaart.

81. Verburg 2018, p. 172, en hiervoor subparagraaf 5.2.

82. Hiervoor subparagraaf 5.3.

83. Quintilianus besteedt er in 95 na Chr. al aandacht aan in zijn *De opleiding tot redenaar*, m.n. hoofdstuk VII, De ordening.

84. Zie als voorbeeld ABRvS 20 februari 2019, ECLI:NL:RVS:2019:547, m.n. o.v.w. 15 en 16.

85. In subparagraaf 4.2.

86. Helder beschreven in G. van der Bruggen, 'Je gaat het pas zien als je het doorhebt. Waarom de huidige manier van schrijven automatisch tot ontoegankelijke uitspraken leidt', *Trema* 2018, afl. 4.

Er zijn verschillende koppen: (a) vraagkoppen, (b) labelkoppen en (c) inhoudskoppen. Je ziet rechtbanken veel werken met vraagkoppen ('Is de schuur een vergunningplichtig bouwwerk?'). Communicatief zijn die sterk, omdat ze de lezer gelijk focussen op het punt waarom het gaat, maar ook de schrijver behoeden voor omwegen. Labelkoppen scoren communicatief vaak minder, omdat je al de inhoudelijke kennis moet hebben om de kop te begrijpen op zo'n niveau dat je die kop eigenlijk al niet meer nodig hebt; je bent de kop voorbij. Een weinig behulpzame labelkop is bijvoorbeeld 'Artikel 6:119 BW'. Alleen als je al weet dat dat artikel over wettelijke rente gaat, weet je dan wat je te wachten staat. Een typische *insiderskop* dus. De inhoudskop is in beginsel de vraagkop zonder vraagteken ('Vergunningplicht voor de schuur').

Conclusie: Niemand gaat op dit punt zeggen dat dit invloed heeft op juridische precisie, durf ik in te schatten.

5.4.3. Inleiding: waar gaat de zaak over?

Een rechtszaak is natuurlijk gewoon een ruzie. Heeft u wel eens meegemaakt dat u binnenkwam in een situatie waar al een ruzie aan de gang was en dat u aan de hand van de uitingen probeerde te begrijpen waarover de ruzie ging? Vreselijk! De reden daarvoor is dat de verschillende *statements* in een ruzie eenzijdig, fragmentarisch en reactief zijn. Een totaal gebrek aan structuur is uw deel.

De gedachte is daarom dat we er goed aan doen de uitspraak te beginnen met een inleiding die niet in strijdtal is geschreven, maar in geweldloze communicatie,⁸⁷ bijna filmisch: wat zie je als je ter plaatse bent? Je kunt denken aan een tekst als deze: 'In de achtertuin van de Lauriergracht 37 staat een lindeboom. De bewoners van de woning Lauriergracht 39 ondervinden schaduw van deze boom in hun tuin. De vraag die in deze zaak moet worden beantwoord is of de lindeboom mag worden gekapt.' Ik zei 'bijna filmisch' en uit het voorbeeld blijkt al dat het vaak niet helemaal filmisch is, want die laatste zin is duidelijk normatief. De formulering voldoet ook niet aan de eisen van geweldloze communicatie. Dus het gaat hier niet om harde eisen, maar om een ideaal. In de inleiding moet je zo filmisch mogelijk omschrijven waar de zaak over gaat, maar helemaal ontsnappen aan strijdtal, verwijten, normatieve claims kan je zelden.

Conclusie: Natuurlijk gaat dit niet over juridische precisie.

5.4.4. Uitleg van de procedure

Hoe de procedure in elkaar steekt en wat er (inhoudelijk) in deze procedure kan worden bereikt, zijn wellicht belangrijke gespreksonderwerpen op de zitting. Toch kan het ook goed zijn deze onderwerpen in de uitspraak te behandelen. Materieel en formeel vertellen wat de procedure is. Een kwestie van verwachtingenmanagement.

Conclusie: Ook dit gaat natuurlijk niet over juridische precisie.

5.4.5. Uitleiding: wat betekent dit voor partijen?

Als je als rechter de juridische puzzel hebt gelegd, kan je juridisch-technisch uitspraak doen. En dan komt natuurlijk in beeld hoe deze zaak/deze uitspraak zich verhoudt tot de maatschappelijke realiteit. Op dat punt is het goed aan het einde van de uitspraak aandacht te besteden aan de vraag wat deze uitspraak betekent voor partijen. De Afdeling bestuursrechtspraak heeft enige keren gezien wat partijen er niet van begrijpen. Dat gaat bijvoorbeeld over instandlating van de rechtsgevolgen.⁸⁸

Om dat op te lossen zou de rechter dat kunnen verwoorden. Aan het einde van de uitspraak staat dan een passage met als kopje 'Wat betekent dit voor partijen?' en daarna de uitleg die daarbij past. De Afdeling bestuursrechtspraak doet dit nu regelmatig.

Conclusie: Vanzelfsprekend heeft dit geen gevolg voor juridische precisie.

6. De losse eindjes in het breiwerk

6.1. Inleiding

Hiervoor besprak ik een groot aantal onderwerpen met als kern de verhouding tussen juridische precisie en begrijpelijke taal. Die term 'begrijpelijke taal' bleek moeilijk te operationaliseren, omdat het een relationeel begrip is: het gaat om de verhouding tussen tekst en lezer, in het licht van de gebruikersdoelen (en de schrijver). Daarbij geldt dat de uitspraak van de rechter vele verschillende lezers kent. Spiegelbeeldig speelt dus een rol of de rechter met haar uitspraak doelen nastreeft die corresponderen met de doelen die de verschillende lezers nastreven als zij een uitspraak lezen. Over elk van deze onderwerpen zei ik hierboven al iets, maar het is goed ook te expliciteren wat we over deze onderwerpen nog niet goed in beeld hebben. Daarover gaat deze paragraaf.

6.2. Is het wel zo logisch dat de minst ingevoerde lezer bepalend is?

Hiervoor zei ik dat als de minst ingevoerde lezer een tekst goed kan begrijpen, ook alle andere lezers dat kunnen.⁸⁹ Die gedachte ga ik hier onder kritiek stellen, vooral om te laten zien hoe moeilijk het is alle lezersgroepen van teksten tegelijkertijd te bedienen. Ik maak een vergelijking die actueel is terwijl ik dit schrijf, namelijk met de communicatie over de maatregelen in het kader van de uitbraak van het coronavirus. De toespraak van de minister-president op 16 maart 2020 over de manier waarop we zouden moeten omgaan met COVID-19 hield onder andere in: 'Wie het virus heeft gehad, is daarna meestal immuun. Net als vroeger met de mazelen. Hoe groter de groep die immuun is, hoe kleiner de kans voor het virus om over te springen op kwetsbare ouderen en mensen met een zwakke gezondheid. Met *groepsimmunititeit* bouw je als het ware een beschermende muur om hen heen. Dat is het principe [cursivering DAV].' Zie ik het goed, dan werd deze toespraak, ook op dit punt, door de meeste leken in eerste instantie warm ontvangen: een muur om de kwetsbaren heen zetten, veel mooier kan je het beeld niet krijgen. Maakte dat nou dat ook de experts (virologen

87. M.B. Rosenberg, *Non-Violent Communication, A Language of Life*, Encinitas (USA, California): PuddleDancer Press 2003 (2e druk).

88. G. van der Bruggen, 'Te vroeg gejuicht, de kurk blijft op de fles', *NJBlog* 2014.

89. Zie subparagraaf 2.3.

en epidemiologen) deze toespraak konden omarmen? Nee, die hoorden iets heel anders. Zij hoorden dat je dan het virus zou moeten laten rondrazen met 40 000 tot 80 000 doden tot gevolg, dat zou de methode zijn om groepsimmunititeit te kweken.⁹⁰ De minister-president en Van Dissel van het RIVM moesten die week snel bijschakelen om uit te drukken dat groepsimmunititeit geen doel op zich was, maar uiteindelijk wel een mooie bijvangst.⁹¹ Wat je hieraan in het kader van dit artikel kunt zien, is dat een boodschap die goed werkt, goed communiceert voor de groep leken, helemaal niet per se ook goed werkt voor de deskundigen.

Dus als we teruggaan naar het onderwerp van dit artikel (is het mogelijk om met behoud van juridische precisie te schrijven in begrijpelijke taal?) is het goed om uit de alinea hiervoor af te leiden: ja, het kan zijn dat juristen terecht wijzen op problemen met begrijpelijke taal die de leken niet horen, omdat zij de taaluiting lezen op een naïeve manier. Dat is een andere vraag dan de onderzoeksvraag, maar ligt er wel vlak naast.

6.3. *Stel: de rechter richt zich tot verschillende lezersgroepen en hun gebruikersdoelen*

Hierboven besprak ik, met name in paragraaf 5, allerlei tekstingrepen voor begrijpelijke taal die niet of nauwelijks interfereren met juridische precisie. Maar er ligt wel een belangrijk los draadje in dit artikel. Wat gebeurt er als de rechter andere doelen gaat nastreven met haar uitspraken? Hiervoor bespraken we de verschillende doelen die lezers en schrijvers nastreven met teksten en de mate van congruentie tussen die twee.⁹² Tot nu toe focusten we vooral op hertalingen van ouderwetse uitspraken: hertalingen met precies die boodschap die de ‘oude’ uitspraak had, maar dan in een modern jasje.

Maar wat gebeurt er als je echt gaat morrelen aan de aard en inhoud van de boodschap van de rechter? Dan kom je misschien wel aan de juridische precisie. Als je bijvoorbeeld als rechter kiest om je uitspraken meer te richten op andere partijen met soortgelijke zaken, de journalisten, het geïnteresseerde publiek, dan ga je andere teksten schrijven in je uitspraken. Zoals gezegd zien we zo’n soort beweging nu al in de rechtspraak.⁹³ Maar die beweging vindt niet over de volle breedte plaats. Hoe dan ook, als we in de rechtspraak deze discussie gaan voeren – wat mij hard nodig lijkt – dan moeten we de communicatiedoelen gaan confronteren met de kernwaarden van de rechtspraak.

6.4. *Conclusie*

We zien in deze paragraaf dat er nog wel wat losse eindjes zijn. De verschillende lezerspublieken zijn echt problematisch. Het aanbodgedreven perspectief moet misschien op de schop. En daarmee samenhangend, in relatie tot de kernwaarden van de rechtspraak, moet nog eens worden gekeken naar de schrijversdoelen die de rechtspraak nastreeft.

7. *Conclusie*

In deze bijdrage begonnen we met de vraag of het eigenlijk wel mogelijk is om een juridische tekst te schrijven in begrijpelijke taal met behoud van juridische precisie. Dat leek bij de start een logische vraag en als u als lezer in de loop van dit artikel dezelfde reis heeft afgelegd als de schrijver, is die logica steeds meer ter discussie komen te staan.

Dit artikel is deels piramidaal opgebouwd, dus de ‘echte’ conclusie staat bovenaan in paragraaf 1, zodat u als lezer wist waar u aan toe was bij het lezen van paragraaf 2 en verder.⁹⁴ Die conclusie aan de top ga ik dus ook niet herhalen.

Al bij al moeten we helemaal aan het einde volgens mij erkennen dat mensen in de juristerij die bij een pleidooi voor begrijpelijke taal beginnen over ‘maar is dat nog wel juridisch correct?’ niet echt een argument bezigen over juridische precisie, maar dat zij gewoon uitdrukken dat zij zorg en twijfel hebben of hun vak nog wel hun vak is, of zij de vaardigheid hebben om zo te schrijven als nu van hen wordt gevergd. Daarbij speelt een belangrijke rol dat de rechtspraak als geheel op weg is naar een meer vraaggedreven benadering (vergelijk maatschappelijk effectieve rechtspraak), maar dat de individuele speler in de rechtspraak daar nog wel moeite mee kan hebben. En dat die nieuwe weg vergt dat de rechter schrijft op een manier waarop de lezer met de uitspraak de doelen kan bereiken die hij ermee wil bereiken (hiervoor beschreven als vraaggedreven benadering). Daar is op zich niets mis mee, maar dat vergt wel dat de rechter zich dat realiseert. En dat de rechter aanvaardt dat de aanbodgedreven benadering niet meer de automatische prioriteit heeft. De rechtspraak realiseert zich dat partijen naar haar toe komen omdat zij er zelf niet uitkomen en dat zij dus de rechter verzoeken een knoop door te hakken. De rechter heeft niet de macht omdat zij rechter is, maar de rechter heeft gezag omdat partijen haar toevertrouwen dat zij als neutrale derde een beslissing neemt. Die rechter mag beslissen omdat partijen dat willen. De rechter heeft een dienstbare rol.⁹⁵

In die fase zit de rechtspraak nu en daarom is het logisch dat de onderzoeksvraag van dit artikel in de huidige tijd zo vaak opduikt. De grote beweging is naar het vraaggedreven perspectief, dus komt binnen de rechtspraak de kloep op de deur of we nog wel genoeg oog hebben voor het aanbodgedreven perspectief logischerwijs extra prangend op. Dat is een signaal waar we aandacht aan moeten geven, een zorg en twijfel die we moeten omarmen. Maar wel moeten omarmen in wat ze zijn: een zorg en twijfel. En niet laten voortbestaan in hun schijngestalte van juridische vraag: precisie van begrijpelijke taal.

90. Zie ‘Doemscenario’s met tienduizenden doden kloppen niet’, *Trouw* 18 maart 2020.

91. Datzelfde artikel in *Trouw*.

92. Zie subparagraaf 2.4.

93. Zie subparagraaf 2.4.

94. Vergelijk subparagraaf 5.4.1.

95. Verburg 2019, p. 52-53.